
Bouwkundige geschiedenis boerderij "Het Winkel"

Zwolsewegje 100-102 te Nunspeet

A.M.H. Loopik

Algemene opbouw van boerderijen op de Noord- West Veluwe.

De boerderijen op de Noordwest-Veluwe worden over het algemeen gerekend tot het type van hallehuis boerderijen. Bij dit type driebeukige boerderijen zijn de woon- en bedrijfsgedeelte onder één dak gebracht en gescheiden door een brandmuur. De variatie in vormen is afhankelijk van de ontwikkeling van de bedrijven die weer samenhangt met de bodemkundige gesteldheid.

Voorgevel van boerderij "Het Winkel".

Afhankelijk van deze bodemgesteldheid werd tot voor kort meestal een gemengd bedrijf gevoerd.

De middenbeuk van het bedrijfsgedeelte is de deel. Hierboven wordt de oogst opgeslagen op de over de ankerbalk gelegde slieten (dat zijn geschilde, ronde boomstammetjes). In de ene zijbeuk is de koestal ondergebracht; de koeien staan met de koppen naar de deel. In de andere bevinden zich de paardenstal en bergruimten. Ook hierboven is ruimte voor oogstopslag.

De zogenaamde 3-generatie woning bestaat uit een groot woonvertrek in het midden met diverse kamertjes en vaak een kelder aan weerszijden. Tegen de dwarsmuur bevindt zich de stookplaats, met daarboven een grote kap die de rook opvangt. Door de plaatsing van de bedstede daarnaast had men in de winter niet veel last van de kou: men profiteerde van de warmte van de stookplaats.

In de loop der tijd nam onder invloed van de veranderende wooncultuur in de steden ook de ruimtebehoefte op het platteland toe. Hierdoor ontstond het zogenaamde krukhuis met een L-vormige plattegrond en later de T-boerderij.

De laatste werd vanaf de tweede helft van de 18e eeuw zo gebouwd en op de zandgronden in veel gevallen pas in de 19e eeuw.

Ligging en historie

Het pand is gelegen op een klein erf, te bereiken via een oprijlaan, die haaks aansluit op het Zwolsewegje (thans een parallelweg van de nabij de dorpskom gelegen Elburgerweg). De voorgevel van de boerderij is naar het Zwolsewegje gekeerd. Tussen boerderij en weg bevindt zich jongere bebouwing. Het gebied achter de boerderij is inmiddels bebouwd.

Voor de geheel vrij op het erf gelegen boerderij staan drie hoge linden. Voorts bevinden zich rechts voor de boerderij het bakhuis en rechts achter op het erf een inmiddels in elkaar gezakte oude veldschuur.

De boerderij bezit op het moment een vrij hoge ouderdom, een eerste melding dateert van 1773. De hoofdvorm, de opbouw en de indeling, waarvan ook de details wijzen op een datering die van oorsprong in de achttiende eeuw gezocht moet worden. Ook de gebintconstructie van het bedrijfsdeel (achterhuis) duidt op de hoge ouderdom van deze boerderij.

Het pand is enige malen verbouwd. Nieuw is het linker venster in de zolderverdieping van de voorgevel. De oorspronkelijke houten achtergevel werd in 1940 in baksteen vernieuwd, evenals een deel van de linker zijgevel. De mestluiken van de rechter zijgevel waren dichtgezet en rond 1940 zijn de gevels van de boerderij wit geschilderd. De voormalige eigenaar schilderde namelijk al zijn onroerende bezittingen wit. De luiken waren oorspronkelijk voorzien van een zandloperbeschildering.

Plattegrond en opbouw

Boerderij van type hallehuis met langsdeel op een rechthoekig grondplan. Het pand heeft een zadeldak met wolfseinden boven de voor- en achtergevel en een schoorsteen op het linker dakvlak.

Het dak is afgedekt met riet en heeft een rieten dak met tuiltjes. De gevels van de boerderij zijn van baksteen, in verschillende formaten en verbanden gemetseld en geheel wit geschilderd. De dakvoet is ter plaatse van het achterhuis verlaagd, waardoor de karakteristieke golving in het dakvlak ontstaat.

De voorgevel

De voorgevel heeft een asymmetrische indeling en bestaat uit vijf traveeën. Deze indeling is in deze omgeving een veel voorkomend type: twee brede vensters met links een zgn. "Rouwdeur" zonder bovenlicht en rechts de zgn. "Trouwdeur" met bovenlicht. Uiterst rechts nog het kleine venster van de opkamer met kelder daaronder. Het wit geschilderde muurwerk is van handvormsteen (IJsselsteentjes) in een onregelmatig kruisverband. De gepleisterde plint is zwart geschilderd. Uiterst links bevindt zich een ingang met een ½ steens rollaag aan de bovenzijde, kozijn met duivejagersprofiel en een houten opgeklampte deur.

Rechter zijgevel.

Rechts hiervan bevinden zich een aantal vensters met aan de bovenzijde een 1 1/2 steens strek en een rollaag aan de onderzijde. Al deze kozijnen hebben een duivejagersprofiel, een vast kalf en een houten lekdorpel. De kozijnen bezitten een schuifraam onder en boven het kalf vast glas in een roedeverdeling. Het onderste raam kan worden afgesloten door houten paneelluiken met rechthoekige panelen.

Rechts van het midden bevindt zich de hoofdingang, met een 1,5 steens strek aan de bovenzijde, kozijn met duivejagersprofiel en een houten opgeklampte deur. Boven het geprofileerde kalf bevindt zich een bovenlicht met roedeverdeling.

In de zolderverdieping bevinden zich in de middenas van de gevel twee kleine vensters met rollagen aan de onderzijde, kozijnen met luikspanningen en draairamen met roedeverdeling. Ieder venster bezit een houten luik met vierkant paneel. Uiterst links en rechts in de top zijn kleine ovale oeil de boeuf (koeienoog) venstertjes aangebracht. De voorgevel bezit voorts een viertal staafankers en sluit bij de schuine zijde af met muurvlechtingen en smalle windveren. Voor de beide ingangen bevinden zich eenvoudige hardstenen stoepen met afgeronde voorzijde.

De rechter zijgevel

Het linker deel van de rechter zijgevel behoort bij het woongedeelte (voorhuis) van de boerderij. De dakvoet is hier hoger dan bij het achterhuis rechts. De gevel van het voorhuis is opgetrokken in baksteen (IJsselsteentjes) in een onregelmatig kruisverband. De gevel is wit gepleisterd en bezit een zwart geschilderde plint. Links bevindt zich deels in de plint, deels in het metselwerk een klein kelderlicht, dat aan de bovenzijde is afgesloten met een rollaag. Rechts in het woongedeelte bevindt zich een lage ingang onder een rollaag, met een zwaar houten kozijn en een houten opgeklampte deur met een 4-ruits raam. Rechts naast de ingang een klein houten venster met rollaag en houten luik.

De overgang van het hogere woongedeelte naar het lagere bedrijfsgedeelte wordt gemarkeerd door enkele vlechtingen langs de schuine zijde. Het bedrijfsgedeelte rechts bezit een gepleisterde, zwart geschilderde plint. In de rechter zijgevel bevinden zich oorspronkelijk drie door rollagen afgesloten mestluiken, die thans in machinale baksteen in kruisverband zijn dichtgezet. In deze verdiept liggende dichtzettingen bevinden zich halfrond gesloten stalvensters met rollagen aan de onderzijde en gietijzeren vorktraceringen.

De linker zijgevel

Het rechter deel van de linker zijgevel behoort bij het woongedeelte van de boerderij. De dakvoet is hier hoger dan bij het bedrijfsgedeelte links. Het rechterdeel is opgetrokken in baksteen (IJsselsteentjes) in onregelmatig kruisverband. De gevel is witgeschilderd en bezit een zwart geschilderde gepleisterde plint. In de middenas van het woongedeelte bevindt zich een klein vierkant venster met rollagen.

Linker zijgevel en achtergevel.

Het bedrijfsgedeelte links, waarvan de dakvoet, een stuk lager ligt, bezit muurwerk van machinale baksteen in kruisverband en een aantal halfronde gietijzeren stalvensters.

De achtergevel

De achtergevel bezit een symmetrische indeling die karakteristiek is voor dit type boerderij. Het muurwerk is van machinale baksteen in kruisverband (witgeschilderd) en werd opgetrokken in 1940 ter vervanging van de oorspronkelijke houten gevel. De gepleisterde plint is zwart geschilderd. In de middenas bevindt zich een brede dubbele houten opgeklampte bedrijfsdeur onder een dubbele getoogde rollaag en links en rechts een tweetal houten opgeklampte mestdeuren.

Rechter zijgevel en achtergevel.

Boven de brede bedrijfsdeur bevindt de opening van het hooiluik met getoogde bovenzijde, een houten luik met paneel en aan de onder en bovenzijde voorzien van rollagen. Langs de schuine zijden van de gevel zijn smalle windveren aangebracht.

Het interieur

De oude indeling van het interieur is in hoofdlijnen bewaard gebleven. Het woongedeelte is enigszins uitgebreid in het voormalige bedrijfs gedeelte. Tijdens de vernieuwing van de achtergevel is in het woongedeelte, haaks op de voorgevel, een dunne binnenmuur geplaatst, waardoor de hoofdingang niet langer in de grote kamer, maar thans in een smalle gang uitkomt. De woonkamer bezit een belangwekkende vrijwel geheel betegelde wand, waarin de schouw is opgenomen.

De woonkamer met schouw.

De antieke beschilderde tegels, merendeels daterend uit de achttiende eeuw, zijn zeer rijk van uitvoering en vertonen vele variaties: tegels met bloemmotieven in rood op wit, voorstellingen van scheepjes, paarden, vogels, kastelen en molens in

blauw op wit. Voorts in rood op wit verschillende voorstellingen gevat in cirkels, voornamelijk kastelen en landschapjes. Tegelstroken met rankwerk in rood op wit waarin vogels zijn opgenomen. In deze zelfde kamer zijn de originele bedsteden-deuren bewaard gebleven. Eén van de bedsteden is nog aanwezig, evenals het originele balkenplafond. De linker voorkamer die ook een eigen ingang aan de voor-gevel heeft, bezit eveneens een geheel betegelde wand met schouw. De tegeltjes zijn thans aan het oog onttrokken door behang. Voorts is in deze kamer: een bedstedenkast en het originele houten plafond. Deze kamer stond oorspronkelijk in verbinding met de grote kamer. Boven de kelder in het rechter deel van het woongedeelte bevindt zich de opkamer, te bereiken via een originele houten lage deur. Het oude balkenplafond is nog aanwezig, als ook een bedstede en een kast.

*Bedstede in
de opkamer.*

De kelder bezit een vloer van oude estrikken. De slaapkamers op de verdieping van het woongedeelte zijn na de tweede wereldoorlog aangebracht.

In het bedrijfsgedeelte is de oude houtconstructie van de boerderij zichtbaar. De wit geschilderde eiken delen vormen een ankerbalkconstructie, bestaande uit een viertal ankerbalkgebinten. De stijlen rusten op stenen poeren. Opmerkelijk is, dat er weinig pen- en gatverbindingen zijn, maar dat er daarentegen veel zwaluwstaartverbindingen zijn toegepast. Er zijn geen telmerken aanwezig. In de zijbeuken van de deel bevinden zich nog voergoten en groepen.

Bijgebouwen

Op het oude erf bevindt zich rechts voor de boerderij het bakhuis. Dit bakhuis heeft bakstenen muren, gemetseld in halfsteens verband. De gevels zijn wit geschilderd. Het bakhuis bezit een rechthoekige plattegrond, één bouwlaag en een zadeldak tussen topgevels, gedekt met gesmoorde oud Hollandse pannen. Rondom is een zwart geteerde plint aanwezig. In de voorzijde bevindt zich links een ingang met rollaag aan de bovenzijde.

Rechts van de ingang is een klein venster geplaatst, met segmentboog, rollaag aan de onderzijde en een aan de bovenzijde getoogd ijzeren 4-ruits raam. De gevel bevat enige staafankers.

De schuine zijden van de kopgevels zijn afgedekt met een uitkragende rollaag, de top wordt bekroond door een bakstenen schoorsteen. De overige gevels zijn blind. Rechts achter op het erf bevindt zich een oude schuur (thans sterk in verval). Deze heeft een rechthoekige plattegrond, één lage bouwlaag en een stijl rietgedekt schilddak met een rieten nok en tuiltjes.

De gevels van de schuur zijn deels van baksteen (IJsselsteentjes) in kruisverband

